

SAPPEMEER – KOEPELKERK

Na de hervorming kwam er verandering in de religieuze beleving; men richtte zich vooral op het gesproken woord. Dat vertaalde zich in de bouw van preekkerken. De Koepelkerk was daarvan de eerste in de provincie. In het derde kwart van de 17^e eeuw verrezen in de provincie twee centraal aangelegde kerken, ontworpen door Coenraet Roelofsz, stadsbouwmeester van Groningen. De bekendste is de Nieuwe Kerk in de stad Groningen, (1660-1665) naar het voorbeeld van de Noorderkerk in Amsterdam. De plattegrond heeft de vorm van een Grieks kruis met gelijke armen waartussen dienst ruimtes zitten voor bewoning door de koster, de doodgraver en de politiemeester. Al eerder was een centraalbouw tot stand gekomen in de veenkolonie Sappemeer, waar in 1618 het Duivels- of Sappemeer was drooggelegd. Dit gebeurde in opdracht van 'de Heeren van de Raedt van Groningen', die de vervening van deze streek ter hand genomen hadden en daarom hier het bewind voerden. De achtkantige kerk met koepeldak, werd tussen 1655 en 1657 gebouwd naar het voorbeeld van de kerk in het Brabantse Willemstad (1597-1607). In 2006 nam de Stichting Oude Groninger Kerken de kerk over.

Klok

De ingang heeft een omlijsting in zandsteen met Korinthische pilasters en een boogvormig fronton met daarin het gekroonde wapen van de stad Groningen 'in goud en kleur'. De lijst daaronder is voorzien van het opschrift A[nn]o Senatus Populus Que Groninganus 1655 (Raad en volk van Groningen, anno 1655). De kerk werd gedekt met een koperen koepeldak bekroond door een open lantaarn. Deze dakconstructie bleek niet bestand te zijn tegen de trillingen van de 577 pond zware klok. In 1783 moest deze worden verplaatst naar een losstaande klokkentoren. De kerk kreeg toen een nieuw dak in de vorm van een Grieks kruis, net als in de Nieuwe Kerk in Stad. Bij een restauratie in 1986-90 werd de koepelkerk weer in zijn oorspronkelijke staat teruggebracht. Inwendig werd het houten gewelf 'monumentengroen' geschilderd.

Interieur

Ondanks wijzigingen en verliezen ademt het interieur de sfeer van een statige protestantse preekkerk uit de Gouden Eeuw. De renaissancekansel van kistenmaker Arent Jansen dateert uit de bouwtijd van de kerk. Voor de tegenoverliggende wand bevindt zich een kolossaal orgel uit 1875 van Petrus van Oeckelen. Het wordt bekroond door twee putti en een vogel met gespreide vleugels. Onder de orgeltribune staat een brede bank met een hoog achterschot. Het Groninger stadswapen in het tympaan wijst uit dat dit het raadsgestoelte was, bestemd voor die 'Heeren van de Raedt'. Een tweede 17^e-eeuwse bank draagt de familiewapens Star-Lichtenvoort. Een derde werd in 1678 geplaatst door Gerhard ten Berge (1615-82), die in Groningen verschillende publieke functies bekleedde: secretaris van het college van curatoren van de Groningse hogeschool, muntmeester, raadsheer en burgemeester. Tussen 1659 en zijn dood in 1682 werd hij herhaaldelijk in die laatste functie herkozen. (In 1664 liet hij in Hoogezand borg Vredenburg bouwen, en rond 1670 in Sappemeer het buitenhuis Stadwijk, ten oosten van de kerk.) Opmerkelijk is dat de vensters zijn voorzien van glas-in-loodramen met Bijbelse voorstellingen. Deze werden in 1940-42 geplaatst naar een ontwerp van Jan Wijkmans. Uit archivalia bleek dat de kerk ook oorspronkelijk met gebrandschilderd glas was uitgerust. Zo werd in een resolutie van 17 maart 1655 bepaald 'dat in een glas alle de wapens en namen van den zittenden Raad, Syndicus, Rentmeester en beide Secretariën zullen worden gesteld, bij hun particuliere proquoto te bekostigen, en in de overige glazen alleen 't stadswapen'. Zo was de kerk van Sappemeer vooral een stralend monument voor het prestige van de Groninger stadselite.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

SOGK ©2020 herziene versie